Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Saltmålla i Skåne

Göran Mattiasson

Bild 1. Foteviken. Mer än 95 procent av den skånska populationen av saltmålla finns på växtplatser i Fotevikens omgivningar. Den på långt håll lysande röda saltörten indikerar att det i övergångszonen mot det torrare och gröna området kan vara lämpligt att söka efter saltmålla. I bakgrunden syns obetade strandängar, som är igenväxta av högvuxet gräs – en plats där saltmålla sedan länge är utkonkurrerad. Foto: Göran Mattiasson.

Saltmålla har alltid varit ovanlig i Skåne även om arten successivt blivit allt sällsyntare. Detta gäller också landet i övrigt. Saltmålla förekommer på välhävdade havsstrandängar utmed kusten i landskapets sydvästra del.

Saltmålla – utbredning och kännetecken

Saltmålla *Atripex pedunculata* är normalt en lågvuxen, decimeterhög ört med gråaktig färgton som uppkommer genom utsöndring av salt. Genom sina köttiga spatel- eller tunglika blad med helbräddad kant, sina oansenliga blommor och långskaftade tvåhorniga frukter (bild 2) är arten omisskännlig. Saltmålla är en ettårig, vårgroende art. I slutet av juli eller i början av augusti är det lätt att hitta de första bladen, strax därefter startar blomningen varefter de typiska frukterna bildas. Tidpunkten i växtens utveckling varierar med årsmånen och kan skilja sig åt även inom och mellan de svenska landskapen. Arten kan inte förväxlas med någon annan målla eller annan art i Sverige.

Saltmålla är i Sverige bunden till saltvattenmiljöer och betade havsstrandängar utmed Västkusten i Bohuslän, Västergötland, Halland och Skåne (bild 1). Dessutom finns mållan sparsamt på Öland och Gotland. Saltmålla hade förr även enstaka växtplatser i Blekinge och Småland men är sedan länge försvunna från de landskapen. I sammanhanget kan nämnas att saltmålla inplanterades under 1970-talet på en plats i Södermanland, där den ännu finns kvar, nu i stor mängd.

Första fyndet av saltmålla i Sverige rapporterades under 1700-talet från Ven, en plats varifrån arten varit försvunnen sedan länge.

I Norden finns saltmålla enbart i Sverige och Danmark, främst på Jyllands västkust. Salt-

Bild 2a och 2b. Saltmållans gråfärgade, helbräddade och spatelliknande blad är artspecifika. De långskaftade tvåhorniga frukterna är karakteristiska för saltmålla (bild 2b) och gör att arten inte kan förväxlas med någon annan svensk art. Foton: Göran Mattiasson (2a) och Åke Svensson (2b).

målla förekommer även i marina miljöer utmed västra Europas kust men också på några europeiska inlandslokaler på saltmark.

Miljökrav och växtsätt

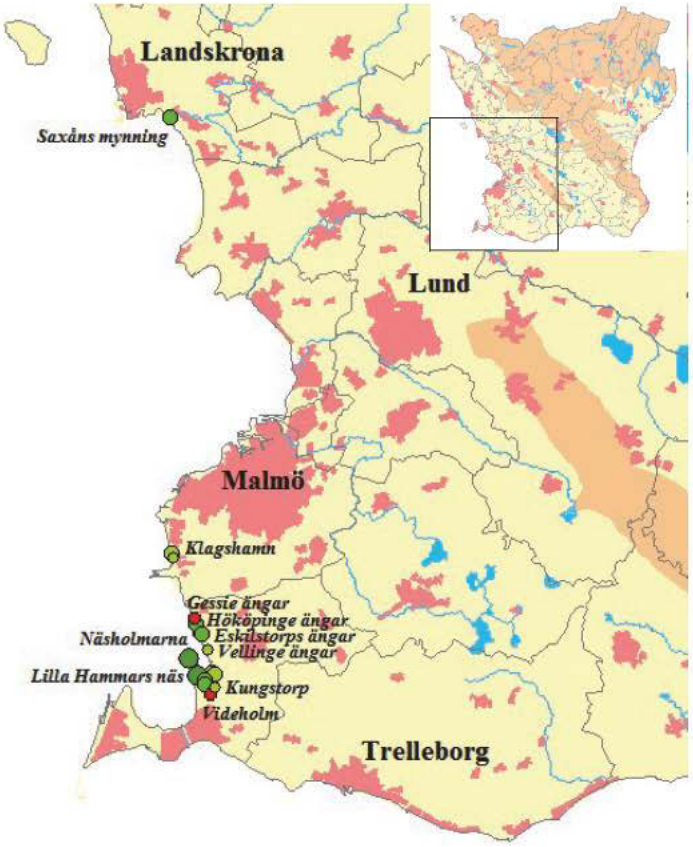
Saltmålla växer på öppna fläckar och ytor (bild 3 och 4) nära strandkanten i havsstrandängarnas fuktiga partier eller lågpunkter, där salthalten är hög. Saltmålla är en art som uppträder tillsammans med andra salttoleranta, halofila, arter såsom den succulenta vanligtvis rödfärgde saltörten, den ledade och likaledes succulenta glasörten, de köttiga och ljust röda nejlikväxterna saltnarv och havsnarv. Alla dessa arter är mer eller mindre köttiga eller succulenta, vilket är de halofila arternas sätt att anpassa sig till och kunna överleva på den salta växtplatsen.

Mållan förekommer också i eller i kanten av öppna fläckar s. k. saltskonor i havsstrandängen, som finns såväl i vattenstranden – området mellan låg- och medelvattenlinjen – som i landstranden. Skonor kallas de fördjupningar i marken, som uppkommit när grästorv avlägsnats för att exempelvis bygga gärdsgårdar eller användas till taktäckning. Detta är en ovanlig företeelse i dagens samhälle och visar att skonorna är gamla bildningar som skapats av mänsklig påverkan för länge sedan. Skonorna vidmakthålls numera genom betesdjurens tramp och slitage. Genom vattenavdunstning blir skonornas salthalt många gånger betydligt högre än Östersjö- och Öresundsvattnets. Under torra, varma sommarmånader försiggår en anrikning och utfällning av vita saltkristaller i markens ytskikt. I denna extrema miljö kan enbart särskilt toleranta och ekologiskt anpassade halofila arter existera, varför skonornas arter är mycket få till antalet och regelbundet återkommande.

På havsstrandängarna kan enstaka plantor av saltmålla växa isolerat men betydligt vanligare är att hitta ett flertal plantor i närheten av varandra. Ibland kan stora bestånd med tusentals plantor uppträda, vilket är fallet på Lilla Hammars näs (bild 4).

Resultat från 2012 års inventering

Saltmålla förekommer på havsstrandängar i sydvästra Skåne i området mellan Falsterbo-

Karta 1. Saltmålla 2012 – plats där arten återfunnits (grön färg) respektive bedömts som försvunnen (röd färg) sedan 1950.
Populationsstorleken framgår av teckenförklaringen:

- inte återfunnen 2012.
- 1–99 ex. 2012.
- 100–999. ex 2012.
- 1000–9 999 ex. 2012.
- >10 000 ex. 2012.

halvön och Malmö samt på Flygeltofta ängar söder om Landskrona vid Saxåns utlopp i Lundåkrabukten (karta 1). Totalt har mer än 40 000 exemplar av saltmålla (41 600 ex) hittats under kartläggningen 2012 och 2013 (Tabell 1).

Saltmålla hade 2012–2013 sin största förekomst med mer än 95 procent av den skånska populationen växande på strandängarna kring Foteviken (bild nr 1) i Vellinge kommun. På Fotevikens västra sida, omfattande Lilla Hammars näs och Näsholmarna, fanns 2012 85 procent av den skånska populationen. Den enskilt största förekomsten (bild nr 4) finns i västra delen av naturreservatat Lilla Hammars näs, där beträdnadsförbud till skydd för fågellivet gäller till och med den 15 juli. På östra sidan av Foteviken finns de största bestånden på Hököpinge ängar, Eskilstorps ängar och Vellinge ängar, där förekomsten är mer eller mindre kontinuerligt utspridd på betesmarker

Tabell 1. Växtplatser för saltmålla i Skåne 2012.

Lokal	Antal	Anm.
Näsholmarna	11 700	år 2013
Lilla Hammars näs	15 000	
Lilla Hammar N	2 300	
Lilla Hammar S	5 400	
Videholm	0	
Kungstorp	2	
Vellinge ängar	800	
Eskilstorps ängar	2 900	
Hököpinge ängar	1 300	
Gessie ängar	0	
Klagshamn	50	
Strandhem	900	
Saxåns mynning, Flygeltofta ängar	1 250	år 2013
Summa	**41 600**	

Bild 3. Saltmållans blommor är oansenliga. Växtplatsen i den gräsdominerade skonan skiljer sig synbart från växtplatsen på bild nr 4, även om artens miljökrav är tillgodosedda i båda fallen. Foto: Göran Mattiasson.

utefter och nära kusten längs flera kilometer. De enda förekomsterna utanför detta område finns på strandängarna mellan Klagshamn och Malmö samt vid Saxåns mynning. Vid Saxån upptäcktes i slutet av augusti 2012 ett 20-tal plantor efter långvarigt sökande. I början av augusti 2013 noterade Åke Svensson på samma plats över 1 200 exemplar av den ettåriga arten. Skillnaden mellan åren är i detta fall uppenbarligen ett resultat av att betesdjuren, såväl får som nötkreatur, äter upp mållan och att individantalet minskar alltefter som tiden går. Individantalet är därför högre i början av augusti än i slutet av månaden eller i september. Detta förhållande noterades även 2012 men också av Åke Svensson på Lilla Hammars näs 2013. Totala antalet plantor av saltmålla i Skåne (tabell 1) är sålunda ett minimiantal.

Samtliga kända lokaler med saltmålla sedan 1950 (Weimarck 1963) har besökts och inventerats. Mållan har med två undantag återfunnits på samtliga platser. Även från åren 1984–1986 finns tillförlitliga lokaluppgifter om förekomsten av saltmålla i sydvästra Skåne (Kraft 1987). Sedan inventeringen av Skånes flora genomfördes 1989–2005 har ingen lokal försvunnit även om växtplatsen med 2 plantor sydväst om Kungstorp, nära Fotevikens sydspets, håller på att försvinna på grund av alltför hårt betestryck av får. Arten är uppenbart stabilt förekommande i havsstrandängar och miljöer med lämpligt betestryck som gynnar arten. Saltmålla såg jag senast 1985 på Gässie strandängar, där den trots åtskilliga besök senare inte kunnat återfinnas. Söder om Foteviken och öster om Videholm såg jag saltmålla senast 1986. Att mållan försvunnit från de båda platserna är en följd av uteblivet bete, då strandängarna växt igen och gräsvegetationen blivit dominerande och konkurrerat ut mållan. Igenväxning och alltför hårt fårbete bedöms idag vara det största hotet mot saltmålla.

Samtliga växtplatser med saltmålla ligger inom strandskyddsområde och har därmed ett visst lagstadgat skydd. Av lokalerna är 75

Bild nr 4. Saltmålla kan uppträda i massförekomst i låglänta partier som regelbundet översvämmas på Lilla Hammars näs. Här i bestånd om tusentals individ – de grå växterna i förgrunden. Notera att mållan främst förekommer i utkanten av det låglänta partiet och undviker de saltaste växtplatserna där rödfärgad saltört dominerar.
Foto: Göran Mattiasson.

procent belägna inom mark- och vattenområde som har starkt skydd i form av naturreservat. Under förutsättning att markerna betas av nötkreatur även i framtiden kan saltmålla förväntas ha framtiden tryggad. Om strandängarna utsätts för intensivt fårbete talar erfarenheter från Skåne och Bohuslän för att saltmållan omgående kommer att försvinna. Saltmålla överlever inte heller när gödning eller växtnäringsämnen tillförs och mållan blir utkonkurrerad.

Tack

Tack Åke Svensson och Charlotte Wigermo för hjälp och sällskap att komma till Näsholmarna, ett fantastiskt fint område med riklig förekomst av saltmålla och en exklusiv och färggrann miljö under sensommaren.

Jag genomförde inventeringen av saltmålla i Skåne inom ramen för Floraväktarverksamheten i Skåne i augusti 2012 med undantag av Näsholmarna till vilka jag kom vadande i sällskap med Åke och Charlotte under årets varmaste dag i augusti 2013. Under 2013 har några kompletteringar också gjorts.

Citerad litteratur

Bertilsson, A. m fl. 2002. *Västergötlands flora*. Lund.
Blomgren, E. m fl. 2011. *Bohusläns flora*. Lund
Georgson, K. 1997. *Hallands flora*. Lund.
Gärdenfors. U. (ed.). 2010. *Rödlistade arter i Sverige.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
Jonsell, L. 2010. Saltmålla, *ArtDatabankens Artfaktablad*. www.artfakta.se/artfaktablad
Kraft, J. 1987. *Falsterbohalvöns flora. Växterna vid kusten mellan Malmö och Trelleborg*. Lund.
Mattiasson, G. Vegetationen i sydvästra Skåne. *Skånes Natur Årsskrift 1974*. Lund.
Ryberg, H. & Wanntorp, H.-E. 2001. *Sörmlands flora*. Botaniska Sällskapet i Stockholm. Västervik.
Tyler, T. m. fl. (red.). 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning*. Lunds Botaniska Förening.
Weimarck, H. 1963. *Skånes Flora*. Malmö.

Författarens E-post: goran.mattiasson@telia.com